

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Geographica 11(2017)

ISSN 2084-5456

DOI 10.24917/20845456.11.2

Anna Banias

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Polska

Internet jako jedna z płaszczyzn kultywowania tradycji wśród Łemków

Streszczenie

Media społecznościowe od ponad dekady mają bardzo duży wpływ na ludzkie życie. To one pozwalają na wymianę informacji i kontakt z drugim człowiekiem. Obecnie, niemalże każda osoba, żyjąca w dobie globalizacji, obserwuje zachodzące na świecie przemiany, stara się im sprostać, stawiając sobie nowe wyzwania. Ale czy przez to nie zapomina o swoich korzeniach, zwłaszcza tych usilnie pielęgnowanych przez rodziców i dziadków? A może to najnowsze technologie pozwalają na nowo poznać swoje dziedzictwo kulturowe? Na te i inne problemy badawcze autorka postara się odpowiedzieć w poniższym tekście.

Internet as one of the form fostering traditions among Lemkos

Abstract

Social media for more than a decade, they have a very big impact on people's lives. They allow the exchange of information or somehow contact with another person. Currently, almost every young person living in the era of globalization notice changes taking place in the world, they want to keep up with them and seek for new challenges. But they have not forgotten their roots, especially those carefully cherished by their parents and grandparents? Or maybe the newest technologies allow them to get to know their new "old" cultural heritage? These and other questions research author will try to answer in the text below.

Słowa kluczowe: Facebook; internet; Łemkowie; social media

Keywords: Facebook; internet; Lemkos; social media

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Banias, A. (2017). Internet jako jedna z płaszczyzn kultywowania tradycji wśród Łemków. *Studia Geographica*, 11, 26–32.

Wprowadzenie

Głównym tematem artykułu jest funkcjonowanie kultury łemkowskiej w przestrzeni nowych mediów, którymi jak podaje Nowak (2013) są w przeważającej mierze internet oraz interaktywne aplikacje komunikacyjne (narzędzia pozwalające

korzystać z wirtualnej przestrzeni). Dotychczas kulturę łemkowską badano w obrębie miejsca, w którym zamieszkują sami Łemkowie, dzieląc ją na materialną i duchową. Okazuje się jednak, że kultura łemkowska ma nie tylko wymiar tradycyjny. Istnieć może również w świecie wirtualnym. Współcześnie wydaje się, że trudno prowadzić badania nad nią, nie zaglądając do internetu (Gajewski, 2015). Rozwój komunikacji, który pociągnął za sobą proces globalizacji, nie skutkuje jedynie unifikacją poszczególnych kultur, ich częściowym zanikiem czy nawet destrukcją, ale w niektórych przypadkach może być początkiem swoistego wzmocnienia pewnych form tradycji. Świat realny odnajduje swoje odbicie w świecie wirtualnym.

Szczególnie istotne wydaje się to, gdy patrzymy na rozmieszczenie Łemków w Polsce i poza jej granicami. Przed 1947 rokiem, czyli Akcją Wisła i przesiedleniami ją poprzedzającymi, mieszkali oni po polskiej i słowackiej stronie Karpat, w regionie zwanym Łemkowszczyzną. Obecnie zamieszkują: Polskę (głównie województwo dolnośląskie i małopolskie), Słowację, Ukrainę, Serbię, Stany Zjednoczone i Kanadę (Halczak, 2014). Rozrzucony po świecie, mający dostęp do mediów społecznościowych z łatwością mogą dowiedzieć się o losach swojej grupy w innej części globu.

Autorka podzieliła artykuł na dwie części. W pierwszej ukazała przegląd literatury polskiej rozpisującej się nad kulturą Łemków. W drugiej zaprezentowała przeprowadzone przez siebie badania.

Przegląd literatury

Zainteresowanie mniejszością łemkowską jest zauważalne w literaturze polskiej od wielu lat. Na początku XX wieku o Łemkach i ich kulturze, na łamach rocznika „Wierchy” pisał J. Smoleński (1935), S. Leszczycki (1935) czy R. Reinfuss (1936), ale również J. Falkowski, B. Pasznicki (1935) i K. Pieradzka (1939). W okresie komunizmu prowadzono dużo mniej badań nad rozproszoną już wtedy grupą. Pisali o niej A. Kwilecki (1974), J. Lach (1975), J. Rieger (1987).

Współcześnie można spotkać wiele opracowań, w których to badacze z różnych dziedzin zajmują się tematyką łemkowską. Geografowie rozpisują się o samym regionie Łemkowszczyzna (Barwiński, 2012), jego osadnictwie i demografii (Rajman, Górz, 1995; Soja, 2005; Barwiński, 2009), zmianach zaludnienia (Barwiński, 2006). Historyków głównie ciekawia zagadnienia związane z genezą grupy (Zięba, 2013), rozkwitem Łemkowszczyzny w okresie Drugiej Rzeczypospolitej (Moklak, 2013), akcją „Wisła” (Halczak, 2014), jej przebiegiem (Misiło, 1993), wydarzeniami ją poprzedzającymi (Pisuliński, 2017), skutkami (Syrnyk, 2012) oraz tożsamością kształtującą się w nowej rzeczywistości (Dudra, 2012). Etnografowie piszą najczęściej o zachowanej kulturze materialnej i duchowej (Reinfuss, 1990; Pecuch, 2009) oraz o obecnym stanie folkloru (Trzeszczyńska, 2013). Socjologowie skupili się nad tożsamością (Michna, 1995; Okulska, 2008), a językoznawcy stworzyli obszerny zbiory łemkowskiego nazewnictwa (Rieger, 1995). Rzecz jasna autorka nie wymienia wszystkich opracowań i dziedzin zajmujących się analizą łemkowską, a jedynie jej niewielką część. Celem powyższego przeglądu literatury jest ukazanie luki badawczej. Współcześni naukowcy badają z różnym natężeniem tematykę łemkowskiej kultury, patrząc na nią w sposób stateczny, tradycyjny. Autorka dostrzega natomiast,

iż Łemkowie odnaleźli nową formę zachowywania, utrwalania i poszerzania własnej kultury. Nie jest to płaszczyzna namacalna, materialna, a współczesna, wirtualna.

Wnioski te można wyciągnąć na podstawie badań prowadzonych w 2015 roku na grupie 180 Łemków zamieszkujących Polskę i Ukrainę. Wykazały one, że jednym z głównych źródeł pozyskiwania informacji na temat swojej kultury jest internet. Skłoniło to autorkę do przeprowadzenia dokładnej analizy wyżej wymienionego zjawiska.

Postawiono następujące tezy:

- 1) Internet oraz znajdujące się w jego obrębie media społecznościowe są jedną z płaszczyzn kultywowania tradycji wśród młodych Łemków.
- 2) Istnieje związek pomiędzy wiekiem respondentów a sposobem kultywowania tradycji.
- 3) Media społecznościowe pozwalają na bieżącą wymianę informacji społeczno-kulturowych wśród Łemków na różnym poziomie terytorialnym.

Badania wśród respondentów

Badania, będące studium przypadku, były prowadzone na dwa sposoby. Pierwsze opierało się na kwestionariuszu wywiadu, drugie polegało na przeglądzie wirtualnej przestrzeni.

To pierwsze przeprowadzono w okresie od lipca do października 2016 roku na terenie Polski. Objęło 218 respondentów podzielonych na trzy przedziały wiekowe: poniżej 25 lat, 25–70 lat, powyżej 70 lat.

Na tej podstawie wysunięto wnioski, że najwyższym zainteresowaniem cieszyły się media społecznościowe, a wśród nich wyróżniał się internet. Uczniowie i studenci korzystają z tej formy pozyskiwania informacji niemalże dwa razy częściej niż grupa środkowa i kilkanaście razy częściej niż grupa najstarsza. Potwierdzenie badań odnaleźć można bezpośrednio w opracowaniu „Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2015 roku” (Rozkrut, 2015), gdzie podano, że z każdym rokiem wzrasta wyposażenie gospodarstw domowych w komputery oraz internet, zwłaszcza tam, gdzie znajdują się dzieci. Niepodważalnym liderem w świecie mediów społecznościowych jest serwis Facebook (Polańska, 2013).

Ankietowani podkreślają olbrzymią zasługę internetu w informowaniu ich o bieżących łemkowskich wydarzeniach odbywających się na terenie Polski, Słowacji, Ukrainy i USA (np.facebook.com/CKAntonycz/). Odwiedzane przez nich strony pozwalają im słuchać tradycyjnej muzyki (youtube.com), czytać bieżącą prasę (nasze-slowo.pl), obserwować zmieniający się łemkowski krajobraz (facebook.com/groups/lemkowynaexplorator), korzystać ze stron poświęconych łemkowskiej modzie (facebook.com/makelifelemko) lub uczyć przez zabawę dzieci (facebook.com/Lemkoland). Dodatkowo mogą utrzymywać bądź odnawiać kontakty z Łemkami żyjącymi we Lwowie (facebook.com/molodlem) czy Stanach Zjednoczonych (facebook.com/groups/LemkoAncestryandDNA).

Respondenci zostali poproszeni nie tylko o wskazanie najczęściej odwiedzanych stron internetowych, witryn, ale dodatkowo o wymienienie tych, które są ich zdaniem najsilniejszym „nośnikiem” łemkowskiej tradycji. Największą popularnością cieszyły się strony działające w obrębie Facebooka: NaszyŚpiwanky, Make Life

Lemko, Watra Zdynia oraz Radio-Lemko.pl. Autorka postanowiła zatem przyjrzeć się bliżej tymże stronom, ocenić jakie niosą treści i do jak szerokiego grona odbiorców docierają.

Badania w przestrzeni wirtualnej

Wysoką popularnością cieszy się facebookowa grupa „NaszyŚpiwanky” – deklarowana liczba odbiorców to 576 osób (z 30.06.2017 roku). Zrzesza osoby chcące podzielić się łemkowską twórczością muzyczną różnego gatunku. Odnaleźć tam można muzykę wykonywaną przez solistów, grupy pieśniacze, chóry czy profesjonalne zespoły. Owa twórczość, niezależne od formy czy gatunku muzycznego, jest inspirowana tradycją łemkowską. Młody Łemko może dzięki muzyce nie tylko przypomnieć sobie piosenki śpiewane przez babcię, ale również podszkolić język.

Kolejną popularną stroną na facebooku jest „Make Life Lemko” – deklarowana liczba odbiorców to 955 osób (z 30.06.2017 roku). To blog modowy. Autorka udostępnia nie tylko zdjęcia z elementami stroju łemkowskiego, własnymi stylizacjami modowymi, ale i inspirowane do łączenia łemkowskiej kultury z codziennym życiem. Na jej stronie można np. zakupić współczesne części garderoby z nadrukami o tematyce tradycyjnej. Zainteresowanie czytelników było tak duże, że autorka zorganizowała pokaz mody inspirowany tradycją Łemkowszczyzny podczas Kiermeszu w Małastowie w lipcu 2016 roku.

Grupa „Łemkowska Watra w Zdyni” licząca 1945 zainteresowanych (stan na 30.06.2017 roku), jest bezpośrednio związana z największym festiwalem kultury tej mniejszości, odbywającym się co roku, w okresie wakacji w Beskidzie Niskim. Na profilu można obejrzeć krótkie materiały filmowe, mające za zadanie zachęcić do przyjazdu na festiwal. Baczny obserwator zauważy, że są nagrywane przez młode osoby, które w interesujący sposób, bawiąc się w profesjonalnych aktorów, dążą do podtrzymania kultury swojego regionu. Są nie tylko ubrani w elementy regionalnych strojów, ale posługują się również rodzimym językiem. Filmy te spotkały się z dużym zainteresowaniem. Niektóre z nich miały blisko 40 000 odtworzeń i 153 udostępnienia.

Ostatnim przykładem popularnej formy kultywowania tradycji łemkowskiej w wirtualnym świecie jest strona „Radio-Lemko.pl”, które, działając od 2013 roku, rozwija swój kanał w serwisie YouTube. Ścisłe współpracuje z pierwszą łemkowską telewizją internetową. W audycjach radiowych poruszana jest głównie tematyka kulturalna i społecznościowa. Poza relacjonowaniem bieżących wydarzeń, uroczystości świątecznych, spotkań z ciekawymi ludźmi, festiwali i innych, w radiu można usłyszeć fragmenty audiobooków przełożonych na język łemkowski, takich jak *Kubuś Puchatek*, *Mały Książę*, *Bombel*. Inną ciekawą inicjatywą jest podtrzymywanie kontaktu z rodakami mieszkającymi poza granicami Polski, w tym celu autorzy radia emitują powtórki swoich programów, tak by można było je odtworzyć w strefach czasowych w USA czy Kanady. Pomysłodawcami omawianej inicjatywy są studenci i absolwenci szkół wyższych, którzy z pasją pragną przekazywać kulturę swoich dziadków. Jak sami mówią, zależy im na „dialogu pokoleń”. Nie chcą, aby zapomniano o losach ich grupy etnicznej, zdają sobie przy tym sprawę, że należy wciąż dostosowywać formę przekazu do współczesnych odbiorców. Stąd decyzja o nadawaniu

audycji w internecie. W 2015 roku przy okazji Świąt Bożego Narodzenia Radio-Lemko.pl stworzyło projekt świątecznego *flashmoba*. Zaangażowano do tego kilkunastoosobową grupę młodzieży łemkowskiej, zamieszkującą Dolny Śląsk. W jednym z wrocławskich centrów handlowych, na oczach przechodniów niespodziewanie zaśpiewali kołędę, która później została rozesłana do ich rodzin. Film ten opublikowano na youtube.com pod nazwą „ЛемківськійФЛЕШМОБ * Łemkowski FLASH MOB * Lemko FLASH MOB” i cieszył się dużą popularnością – 27028 odtworzeń. Dodatkowo, zainteresowała się nim jedna z większych ukraińskich stacji telewizyjnych, która w swoim czołowym wydaniu wyemitowała *flashmoba*.

Wszystkie przedstawione strony pisane są w dwóch językach: polskim i łemkowskim, tak by nie ograniczać listy odbiorców. Ponadto każda oprawiona jest symbolami, które bezpośrednio nawiązują do tradycji i historii łemkowskiej. Są to: górski krajobraz, cerkiew, chyże, elementy stroju, biżuterii czy wyszywane wzory.

Rzecz jasna autorka nie jest w stanie przybliżyć wszystkich stron internetowych, na których aktywnie działają Łemkowie. Co więcej, nie jest w stanie stwierdzić jaki odsetek odbiorców to Łemkowie, a jaki nie. Można analizować komentarze, które pisane są cyrylicą bądź alfabetem łacińskim, ale używając łemkowskich słów, można prześledzić liczbę odbiorców danej strony, przeprowadzając badania stwierdzające czy są oni Łemkami, czy też nie. Jednakże powyższa analiza miała za zadanie przybliżyć współczesną formę kultury, która na naszych oczach tworzy się w przestrzeni wirtualnej, z której niemalże każdy o każdej porze może skorzystać.

Wnioski

Podsumowując, przestrzeń wirtualna, czyli internet, jest z pewnością jedną z płaszczyzn kultywowania tradycji wśród Łemków, szczególnie tych najmłodszych. Media społecznościowe, a zwłaszcza Facebook, pozwalają na bieżącą wymianę informacji społeczno-kulturowych wśród omawianej grupy i to niezależnie od miejsca zamieszkania. Popularność nowoczesnych mediów bierze się z możliwości wykonywania tych samych czynności, które wykonywać możemy w świecie realnym, lecz w krótszym czasie i często z dużo szerszym oddźwiękiem (Marcinkiewicz, 2014). Łemkowskie tradycje, które wyróżniają obyczaje, wierzenia, poglądy, sposoby zachowania i myślenia oraz normy społeczne, można odnaleźć na opisywanych stronach internetowych. Tak szczególne społeczności, jakimi są mniejszości, często rozsiane po wielu zakątkach kraju czy kontynentu, uzyskują możliwość wymiany poglądów lub nawiązania znajomości w przestrzeni wirtualnej. Zdarza się bowiem, że w codziennym życiu nie spotykają rówieśników, którzy mają takie same tradycje jak oni. Trudna historia ukształtowała dzisiejszą rzeczywistość młodych Łemków. Rodzice i dziadkowie wpoili im głębokie przywiązanie do swoich korzeni, a świat wirtualny umożliwił pogłębienie tradycji, spojrzenie na nią z innej perspektywy.

Literatura/References

Barwiński, M. (2017, 15 marzec). Przyczyny i konsekwencje zmian zaludnienia Łemkowszczyzny w XX wieku. Pozyskano z http://geopol.geo.uni.lodz.pl/?page_id=204

- Barwiński, M. (2017, 15 marzec). Rozmieszczenie i liczebność Łemków w Polsce na podstawie wyników spisu powszechnego z 2002 roku – uwarunkowania i kontrowersje. Pozy-skano z http://geopol.geo.uni.lodz.pl/?page_id=204
- Barwiński, M. (2017, 15 marzec). Łemkowszczyzna jako region etniczno-historyczny. Pozy-skano z http://geopol.geo.uni.lodz.pl/?page_id=204
- Dudra, S. (2012). Stowarzyszenie Łemków jako jeden z elementów tożsamości narodowej. W: S. Dudra, B. Halczak, R. Drozd, I. Betko, M. Smigel (red.), *Łemkowie, Bojkowie, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*. Słupsk–Zielona Góra: Druk-Art.
- Falkowski, J. Pasznicki, B. (1935). *Na pograniczu łemkowsko-bojkowskim*. Lwów: Nakładem Towarzystwa Ludoznawczego.
- Gajewski, K. (2015). Rozwój medialnych kultur uczestnictwa a historia idei sztucznej inteli-gencji. W: K. Kopeckiej-Piech (red.), *Zmiany medialne i komunikacyjne w stronę innowa-cyjności*. Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra.
- Halczak, B. (2014). *Dzieje Łemków. Od średniowiecza do współczesności*. Warszawa: TYRSA.
- Kwilecki, A. (1974). *Łemkowie. Zagadnienia migracji i asymilacji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Lach, J. (1975). *Ewolucja i typologia krajobrazu Beskidu Niskiego z uwzględnieniem gospodar-czej działalności człowieka*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP.
- Leszczycki, S. (1935). Zarys antropogeniczny Łemkowszczyzny. *Wierchy. Rocznik Poświęcony Górom i Góralczyźnie*, 13.
- Marcinkiewicz, S. (2014). *Internet w procesach migracyjnych na przykładzie polskich migran-tów w Irlandii. Studium e-tnologiczne*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Michna, E. (1995). *Łemkowie. Grupa etniczna czy naród?* Kraków: Nomos.
- Misiło, E. (1993). *Akcja „Wisła”*. Warszawa: Archiwum Ukraińskie.
- Moklak, J. (2013). Społeczność łemkowska w okresie Drugiej Rzeczypospolitej – aktywność polityczna. W: B. Machul-Telus (red.), *Łemkowie*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Nowak, J. (2013). O badaniu kultur popularnych online. W: T. Gackowski (red.), *Nowe media. Wy-zwania i ograniczenia*. Warszawa: Instytut Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Okulska, J. (2008). *Tożsamość etniczno-kulturowa Łemków w środkowej części Beskidu Niskie-go w świetle badań socjologicznych*. Gorlice: Zjednoczenie Łemków.
- Pecuch, M. (2009). *Tożsamość kulturowa Łemków w zachodniej Polsce i na Ukrainie. Studium porównawcze*. Gorzów Wielkopolski: Zjednoczenie Łemków.
- Pieradzka, K. (1939). *Na szlakach Łemkowszczyzny*. Kraków: Nakładem Komitetu do Spraw Szlachty Zagrodowej na Wschodzie Polski przy Towarzystwie Rozwoju Ziem Wschodnich.
- Pisuliński, J. (2017). *Przesiedlenie ludności ukraińskiej z Polski do USSR w latach 1944–1947*. Rzeszów: Libra.
- Polańska, K. (2013). *Sieci społecznościowe. Wybrane zagadnienia ekonomiczno-społeczne*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- Rajman, J. Górz, B. (1995). Tendencje demograficzne i osadnicze na terenach przygranicznych Polski południowo-wschodniej. W: J. Kitowski, Z. Zioło (red.), *Przemiany struktur spo-łeczno-geograficznych obszarów przygranicznych*. Warszawa–Kraków–Rzeszów: UMCS.
- Reinfuss, R. (1936). *Łemkowie. Wierchy. Rocznik Poświęcony Górom i Góralczyźnie*, 13.
- Reinfuss, R. (1990). *Śladami Łemków*. Warszawa: Wydawnictwo PTTK „Kraj”.
- Rieger, J. (1987). *Łemkowie i ich język*. W: Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Zarząd Główny Komisja Turystyki Górskiej (red.), *Łemkowie kultura – sztuka – język*. Warszawa–Kraków: Wydawnictwo PTTK „Kraj”.

- Rieger, J. (1995). *Słownictwo i nazewnictwo łemkowskie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Rozkrut, D. (2016, 10 październik). Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2015 r. Pozy-skano z http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5497/2/5/1/spoleczenstwo_informacyjne_w_polsce_2015_-_notatka.pdf
- Smoleński, J. (1935). Łemkowie i Łemkowszczyzna. *Wierchy. Rocznik Poświęcony Górom i Góraliszczyźnie*, 13.
- Soja, M. (2017, 4 kwiecień). Struktura narodowościowa i etniczna polski w świetle wyników narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań z 20 maja 2002 r. Pozy-skano z file:///C:/Users/hp/Downloads/Maria_Soja_2005_Struktura_narodowosciowa_i_etniczna_Polski_w_swietle_wynikow_Narodowego_Spisu_Po.pdf
- Syrnyk, J. (2012). Struktury organizacyjne Łemków w PRL. W: S. Dudra, B. Halczak, R. Drozd, I. Betko, M. Smigel (red.), *Łemkowie, Bojkowie, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*. Słupsk–Zielona Góra: Druk-Art.
- Trzeszczyńska, P. (2013). Folklorizm i postfolklorizm w kulturze łemkowskiej w Polsce. W: B. Machul-Telus (red.), *Łemkowie*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Zięba, A. (2013). Wokół sporów o etnogenezę Łemków. W: B. Machul-Telus (red.), *Łemkowie*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.

Notka biograficzna o autorze: mgr, doktorantka. Zainteresowania: Region łemkowszczyzna, szkolnictwo łemków, osadnictwo łemkowskie.

Biographical note of author: M.Sc., Ph.D. candidate. Interests: Lemkos region, Lemkoseducation, Lemkoscolonization.

Adres/address:

Anna Baniias
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
Instytut Geografii
Zakład Dydaktyki Geografii
ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków, Polska
e-mail: baniaska@gmail.com